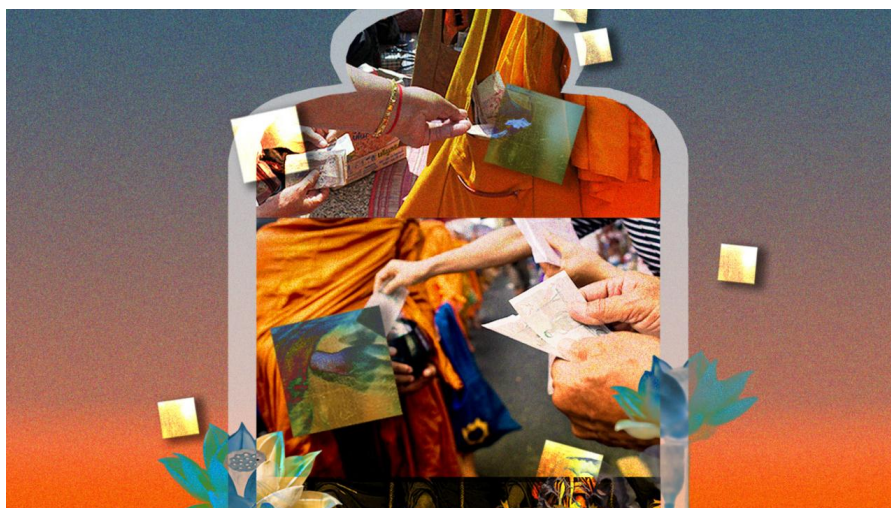

ประเด็น สังคม ฉบับที่ B40	19 ส.ค. 68	วิทยาลัยการทัพบก
ประเด็น สังคม	วัดไทย...ศรัทธากับความท้าทายด้านการเงิน	
ประเด็นสำคัญ	-วัดกับกระแสเงินมหาศาล -วัด ‘ทำบุญซี’ หรือ ‘เก็บบุญซี’ -ภิกษุสงฆ์ได้เงินมาจากที่ใดบ้าง -สิทธิเป็นเจ้าของเงินตามกฎหมายของพระ VS สิทธิตาม พุทธบัญญัติ -หรือทางออก พุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ควรอยู่ได้ด้วยเงิน บริจาคเท่านั้น	

ศรัทธาเปรียบเหมือนเสาหลักของสังคมไทย แต่ถ้าเสานั้นมีรอยร้าวจากความไม่โปร่งใส ความศรัทธาก็อาจสั่นคลอน ในวิถีชีวิตคนไทย วัดคือหัวใจของชุมชน เป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและศูนย์รวมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน แต่เบื้องหลังความสงบเรียบง่ายของลานวัด อาจมีปัญหาซ่อนอยู่...ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับ “เงิน” และความโปร่งใส วัดกับความเสี่ยงที่จะถูกใช้เพื่อฟอกเงิน เมื่อเงินบุญถูกใช้ในทางบาป จากโครงสร้างที่มีการกำกับต่ำ และช่องโหว่ที่เปิดโอกาสสำหรับการทุจริต

‘วัด’ ถือเป็นศาสนสถานที่มีความสำคัญในฐานะศูนย์รวมศรัทธาของชาวพุทธ โดยวัดในประเทศไทยได้รับเงินทำบุญบริจาคเป็นจำนวนมากในแต่ละปี และยังได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐเพื่อกิจกรรมทางศาสนาอย่างต่อเนื่อง แต่ระบบการเงินภายในวัด ยังขาดกลไกความโปร่งใสที่เพียงพอ จนอาจกลายเป็นช่องโหว่ที่ทำให้ผู้มีไม่หวังดีใช้วัดเป็นเครื่องมือในการฟอกเงิน

วัดกับกระแสเงินมหาศาล

ประเทศไทยมีวัดกว่า 41,000 แห่งรับเงินบริจาคปีละนับล้านบาทต่อวัด รวมถึงบสนับสนุนจากภาครัฐ เพื่อบูรณะศาสนสถาน สนับสนุนการศึกษา และเผยแผ่พระพุทธศาสนา รายได้เฉลี่ยต่อวัดอยู่ที่ราว 3.24 ล้านบาท/ปี ซึ่งมาจากเงินทำบุญ งานกุศล ผ้าป่า และการจัดสร้างเครื่องบูชา ปัญหาคือ ระบบบัญชีและการตรวจสอบของวัดจำนวนมากยังใช้เพียง “สมุดบันทึกเงินสด” ไม่มีมาตรฐานที่ชัดเจน บางแห่งไม่เปิดเผยข้อมูลให้สาธารณชนรับรู้ ทำให้การกำกับดูแลครอบคลุมทุกวัดเป็นไปได้ยาก

นอกจากเงินบริจาคจากประชาชน วัดยังได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐในแต่ละปี โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ ได้แก่ การบูรณะศาสนสถาน การศึกษาพระปริยัติธรรม การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

วัด ‘ทำบัญชี’ หรือ ‘เก็บบัญชี’

แม้กฎหมายจะกำหนดให้วัดจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายรายเดือน และส่งให้สำนักงาน พศ. จังหวัด แต่ในทางปฏิบัติพบว่า มาตรฐานการจัดทำบัญชีมีความหลากหลาย และส่วนใหญ่ยังใช้เพียง ‘สมุดบันทึกเงินสด’ อย่างง่าย ไม่มีการจัดทำแบบแยกประเภท หรือไม่มีการแสดงยอดคงเหลือรายเดือนที่ตรวจสอบได้ มีเพียงไม่ถึงครึ่งของวัดทั่วประเทศที่ส่งรายงานการเงินตามกำหนด และไม่มีการเปิดเผยบัญชีต่อสาธารณะ เช่น ติดประกาศในวัด หรือเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ของสำนักงาน พศ.

ภิกษุสงฆ์ได้เงินมาจากที่ใดบ้าง

ปัจจุบันประเทศไทยมีการให้เงินเดือนพระภิกษุสงฆ์ที่เรียกว่า ‘นิตยภัต’ ยึดตามพระสมณศักดิ์ เช่น พระสังฆาธิการ เลขาธุการ เปรียญธรรม 9 ประโยค และพระอธิการ ตามคู่มือปฏิบัติ นิตยภัตตั้งแต่ปี 2554 เป็นต้นมา

โดยอัตรา นิตยภัตสูงสุดที่ได้รับคือ สมเด็จพระสังฆราชได้รับ นิตยภัต 3.7 หมื่นบาทต่อเดือน โดยเป็นเงินที่มาจาก การจัดสรรงบประมาณของรัฐบาลถวายเป็น นิตยภัต เพื่อสนับสนุนด้านการปฏิบัติศาสนกิจ การบริหาร การศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านสาธารณูปโภค โดยคำนวณเงิน นิตยภัตให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

ทว่านอกจากการได้เงินเดือนมาโดยสมณศักดิ์แล้ว ภิกษุก็มีโอกาสได้รับเงินจากโอกาสอื่นๆ ในศาสนา

เช่นเดียวกัน ในการรับเงินของภิกษุสงฆ์ถือเป็นเรื่องปกติและมีการรับเงินกันมานาน ซึ่งอาจจะต้องแยกชนิดของเงินที่ได้จากงานต่างๆ บางงานภิกษุสงฆ์ได้รับเงินนั้นแบบส่วนตัว แต่บางงานเป็นเงินที่ได้มาเพื่อเอาไว้เป็นส่วนกลางของวัด เช่น งานบวชที่จะมีการจ่ายตามหน้าที่ สมมติว่าเป็นพระอุปัชฌาย์ หรือทำหน้าที่เป็นพระคู่สวดคุณก็จะได้รับเงินตามหน้าที่ที่ทำ หากเป็นของอย่างสังฆทานของวัดก็จะเป็นของกองกลาง

งานกุศลเป็นหนึ่งในงานที่ภิกษุจะได้รับเงินจากคณะศรัทธาและญาติโยมที่ถวาย ในงานกุศลครั้งหนึ่งนั้น คณะศรัทธาจะถวายเงินให้วัดก่อนใหญ่ โดยมีอายุใช้งานเงินนั้น 1 ปี ให้วัดนำมาทำนุบำรุงศาสนสถาน ชำระค่าน้ำไฟ ฯลฯ ซึ่งแน่นอนว่า วัดแต่ละแห่งได้รับเงินจากการถวายในจำนวนไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับฐานะและแรงศรัทธาของ

คนกับวัด อยากรู้ก็ดีเงินที่ได้นี้เป็นเงินที่เอาไว้ใช้ส่วนกลาง แต่สำหรับภิกษุแต่ละรูปในงานกฐิน งานบุญอื่นๆ กระทั่ง การนิมนต์จากชาวบ้านไปสวดตามโอกาสต่างๆ เช่น งานศพ หรืองานขึ้นบ้านใหม่ จะมีโอกาสได้รับเงินปัจจัยแบบ ส่วนตัว อยากรู้ก็ตาม การได้รับเงินจากการถวายปัจจัยของญาติโยมหรือจากนิยัตินั้นไม่ได้มีจำนวนมากพอ ที่จะ ทำให้การบวชเป็นพระนำมาสู่ฐานะที่ร่ำรวยขึ้นได้

สิทธิเป็นเจ้าของเงินตามกฎหมายของพระ VS สิทธิตามพุทธานุญาต

สิทธิการเป็นเจ้าของเงินตามกฎหมายของพระ ไม่ใช่สิทธิตาม ‘พุทธานุญาต’ เพราะวินัยสงฆ์ที่บัญญัติโดย พุทธะ ห้ามพระรับเงินไว้เป็นของตัวเอง ห้ามยินดีในเงินและการแสวงหาเงิน มีข้อยกเว้นเพียงว่า ถ้าในกรณีที่โยม

อยากถวายของที่จำเป็นสำหรับพระต้องใช้สอย แต่เขาไม่สะดวกจะไปหาของนั้นมาถวายได้ด้วยตัวเอง เขาอาจฝาก เงินนั้นไว้กับ ‘กัปปยการกร’ คือ โยมอุปัฏฐากที่มีหน้าที่ จัดหาของจำเป็นสำหรับถวายพระ เช่นบาตร จีวร อาหาร ยารักษาโรค ฯลฯ และเมื่อโยมอุปัฏฐาก (หรือบางที่เรียก ‘ไวยาวัจกร’) รับเงินนั้นมาแล้ว ก็ต้องนำไปซื้อของตามที่ คนบริจาคเงินแสดงเจตจำนงมาถวายพระ ไม่ใช่้นำเงินไป เก็บไว้เป็นสมบัติส่วนตัวของพระ เพราะพุทธะไม่อนุญาต ให้พระมีสิทธิครอบครองเงินเป็นสมบัติส่วนตัว เมื่อสิทธิ ครอบครองเงินเป็นสมบัติส่วนตัวตามกฎหมายของพระ ยุคปัจจุบัน ไม่ได้มาจากพุทธานุญาตก็ย่อมเป็นสิทธิที่ขัด

กับพุทธานุญาต แต่สิทธิที่ขัดกับพุทธานุญาตนี้ได้รับการอธิบายว่า วินัยสงฆ์ที่ห้ามพระรับเงินและครอบครองเงิน เป็นสมบัติส่วนตัวนั้นบัญญัติขึ้นในบริบทสังคมชมพูทวีปเมื่อกว่าสองพันปีมาแล้ว ที่เงินยังไม่ใช่ปัจจัยที่ขาดไม่ได้ใน การดำเนินชีวิตของผู้คนยุคนั้น แต่ในโลกสมัยใหม่ถ้าไม่มีเงิน การดำเนินชีวิตและการทำกิจกรรมใดๆ ก็ย่อมเป็นไปได้หรือไม่หรือเป็นไปได้ยาก พระที่ใช้ชีวิตในโลกสมัยใหม่จึงมีความจำเป็นต้องใช้เงิน ดังนั้นก็เป็นเรื่องปกติที่พระในฐานะ พลเมืองในสังคมสมัยนี้จะมีสิทธิตามกฎหมายในการครอบครองเงินเป็นสมบัติส่วนตัวเหมือนคนทั่วไป

การรับเงินและช่องโหว่ทางศาสนา

อาจเป็นเรื่องยากที่การบวชเป็นพระจะสามารถปฏิเสธการถวายเงิน จากคณะและญาติโยมที่ให้ความ ศรัทธาด้วยความตั้งใจทำนุบำรุงศาสนา ดังนั้นวัดจึงเป็นอีกสถานที่ที่มีเงินหมุนเวียนเข้ามาอย่างสม่ำเสมอ สิ่งที่ น่าสนใจและควรค่าแก่การพูดถึงคือ ‘ระบบป้องกัน’ การแฝงตัวผู้ที่ต้องการบวช เพื่อหาเงินจากการถวายของญาติ โยม ในปัจจุบันสิ่งที่พอทำได้จากผู้ที่กำลังดำรงตนในผ้าเหลือง มีเพียงการสอดส่องดูแลภิกษุอย่างเข้มงวด โดยใช้ อุปกรณ์ของโลกสมัยใหม่เข้ามาช่วยเหลือ ในบางศาสนสถานอาจมีการติดตั้งเครื่องสแกนลายนิ้วมือเข้า-ออกของ ภิกษุภายในวัด มีการตรวจสอบจำนวนบุคคลากร และการติดตั้งกล้องวงจรปิด อยากรู้ก็ดีนี่ยังไม่ใช่วิธีการป้องกันที่มี ประสิทธิภาพสูงสุดอยู่ดี

ถอดตัวอย่างเยอรมนี ฝรั่งเศส และศรีลังกา

ในประเทศเยอรมนี หากองค์กรศาสนาต้องการได้รับยกเว้นภาษีหรือรับเงินสนับสนุนจากรัฐ จะต้องจดทะเบียนเป็นองค์กรไม่แสวงหากำไร และต้องรายงานบัญชีการเงินต่อรัฐโดยมีผู้สอบบัญชีรับรอง ส่วนฝรั่งเศส กำหนดให้สมาคมทางศาสนาที่รับเงินสนับสนุนต้องเปิดเผยผู้มีอำนาจบริหารและงบการเงินรายปี ขณะที่ในศรีลังกา กำหนดให้วัดต้องมี ‘กรรมการทรัสต์’ (Trustee) ควบคุมการบริหารทรัพย์สิน และมีกฎหมายลงโทษชัดเจนต่อเจ้าอาวาสหรือกรรมการที่ไม่จัดทำบัญชี หรือใช้เงินไม่ตรงวัตถุประสงค์

รักษาศรัทธาให้ยั่งยืน

ข่าวฉาวจากพระที่ทำผิดวินัย อาจทำให้บางคนเลิกทำบุญหรือเสื่อมศรัทธา แต่การตัดขาดวัดทั้งหมดไม่ใช่คำตอบ เพราะยังมีวัดและพระที่ทำงานเพื่อสังคมอย่างจริงจัง การใช้ปัญญาเลือกสนับสนุนวัดที่โปร่งใสและมีคุณธรรม จึงเป็นวิธีรักษาศรัทธาและคุณค่าทางจริยธรรมของสังคมไทย

หรือทางออก พุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ควรอยู่ได้ด้วยเงินบริจาคเท่านั้น

เพื่อปกป้อง ‘ความชอบธรรม’ ตามหลักการของรัฐประชาธิปไตยและหลักธรรมวินัย รวมทั้งหลักการของ ‘ทุกศาสนา’ ด้วย ทางออกที่แก้ปัญหาระดับรากฐานได้จริงคือ รัฐควรยกเลิกการให้ยศศักดิ์ ตำแหน่ง อำนาจทางกฎหมาย เงินนิตยภัตรรายเดือนแก่พระสงฆ์ ผู้นำศาสนาอื่นๆ และงบประมาณอุปถัมภ์พุทธศาสนาและศาสนา

อื่นๆ ที่รัฐรับรอง เมื่อยกเลิกได้ ก็ย่อมหมดปัญหาการที่บุคคลหรือองค์กรศาสนาพุทธ และศาสนาอื่นๆ พุจริตงบประมาณรัฐ พระสงฆ์ ผู้นำศาสนาหรือพุทธรวมๆ คือ พุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ควรอยู่ได้ด้วยเงินบริจาคของบรรดาผู้นับถือพุทธศาสนาและศาสนานั้นๆ เท่านั้น ส่วนการจะบริหารเงินบริจาคเหล่านั้นให้ถูกต้องตามหลักธรรมวินัยของพุทธศาสนา หลัก

ศาสนานั้นๆ และถูกกฎหมายอย่างไร (เช่น ไม่ผิดกฎหมายทุจริต ฟอกเงิน เป็นต้น) ก็เป็นเรื่องที่องค์กรพุทธกลุ่มต่างๆ สายครูอาจารย์ต่างๆ วัดต่างๆ และองค์กรศาสนาต่างๆ จะตกลงร่วมกันและรับผิดชอบร่วมกันเอง ไม่เกี่ยวกับรัฐ

ทางออกนี้ นอกจากตัดปัญหาเรื่องบุคคล องค์กรศาสนาพุจริตงบประมาณรัฐได้แล้ว ยังตัดปัญหาการที่รัฐหรือผู้มีอำนาจรัฐใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือทางการเมืองหรือเป็นเครื่องมือสนับสนุนอุดมการณ์ที่ไม่เป็นประชาธิปไตย และตัดปัญหาการที่กลุ่มทางศาสนาต่างๆ ใช้อำนาจและงบประมาณรัฐเป็นเครื่องมือในการปกป้อง ส่งเสริมการเผยแพร่ และบังคับปลูกฝังความเชื่อส่วนตัว หรือความเชื่อเฉพาะของกลุ่มศาสนานั้นๆ อีกด้วย

แต่หากฆราวาสอยากช่วยวัดระดมทุนก็ยังมี การดำเนินการได้อีก 2 วิธี วิธีที่ 1 คือ มีคนที่น่าเชื่อถือของสังคม เป็นอินฟลูเอนเซอร์ที่มีความชำนาญในการระดมทุน ชวนผู้คนให้มาบริจาคให้วัด พวกนี้จะทำงานแบบที่ปรึกษา

แบบหม้อหรือทนาย มีสำนักงานและอุปกรณ์รวมทั้งเจ้าหน้าที่ประจำ ฯลฯ เมื่อได้เงินบริจาคมา 100 บาท ก็จะหักไว้ตามที่ตกลงกันไว้ก่อนกับวัด สมมติว่า 30 บาท อีก 70 บาทก็ให้ส่งมอบวัดไป วิธีที่ 2 จะทำแบบรับจ้างทำของ เช่น งานก่อสร้าง เดินสายไฟ เก็บขยะ ตัดหญ้า และอื่นๆ ในการระดมทุนเข้าวัดแบบนี้กลุ่มคนที่มาช่วยวัดจะมีห้องโตะทำงาน อุปกรณ์ และอื่นๆ ไม่ต่างจากวิธีที่ 1 โดยวัดจะจ่ายเป็นค่าจ้างให้กับคนที่มารับจ้างทำงานให้วัด แล้ววัดก็ลงบัญชีเป็นค่าใช้จ่ายของวัด ในการทำงานในสองลักษณะที่ว่านี้ทำกันอยู่เป็นปกติวิสัยในหลายวัด ไม่ใช่เรื่องแปลก มีคนทำมากมายและยาวนานเป็นร้อยๆ ปีแล้ว แม้กระทั่งองค์กรนานาชาติ เช่น World Food Program ที่ระดมทุนเพื่อคนจนไม่มีข้าวกิน ก็ทำงานในลักษณะเช่นนี้

อย่างไรก็ตาม สังคมไทยอาจยังไม่เคยรับรู้ และชาวบ้านเองก็ไม่รู้เงื่อนไขหรือข้อตกลงระหว่างวัดกับคนที่ระดมทุนให้วัด ว่าเงินที่ตัวเองบริจาคไปไม่ถึงวัด 100% ชาวบ้านจึงไม่สบายใจและมีปฏิกิริยาเชิงลบชักชวนกันไม่บริจาคให้วัดอีกต่อไป ถ้าวัดเปลี่ยนวิธีคิดและทำเพียงแค่เท่าที่มีศักยภาพทำได้ ส่วนที่เกินขีดความสามารถของวัดก็ให้รัฐรับหน้าที่ไปดูแล เพราะไม่ใช่หน้าที่ของวัดที่ต้องดูแลสังคมให้เบ็ดเสร็จหมดทั้งประเทศ เพียงเท่านี้ก็จะไม่เป็นปัญหาอีกต่อไป

ทั้งนี้ ‘ศรัทธา’ คือรากฐานที่มั่นคงของสังคมไทย และวัดคือศูนย์รวมศรัทธานั้น หากปล่อยให้วัดกลายเป็นช่องโหว่ที่ถูกผู้ไม่หวังดีใช้แสวงหาผลประโยชน์ ก็อาจบั่นทอนความศรัทธาและความเชื่อมั่นของพุทธศาสนิกชนได้ โดย หากยังไม่มีการปฏิรูปโครงสร้างการเงินของวัดอย่างจริงจัง ไทยอาจต้องเผชิญกรณีทุจริตทางศาสนาอีกนับครั้งไม่ถ้วนในอนาคต

แต่ที่เหมือนกันคือทั้งวัดใหญ่และวัดเล็กต่างต้องใช้งบประมาณในการดูแลวัดและชุมชน วัดเล็กในบ้านนอกอาจไม่มีกิจกรรมดูแลผู้ป่วยหรือคนตกทุกข์ได้ยาก เช่น วัดใหญ่ในจังหวัดใหญ่ แต่ก็ยังมีค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าตัดหญ้า ค่าน้ำมัน ที่ต้องจ่ายอยู่ทุกเดือน ถ้าไม่มี หาไม่ได้ และไม่มีการแก้ไข สักวันวัดเหล่านี้ก็จะกลายเป็นวัดร้างเพราะเจ้าอาวาสลาออก พระอยู่ไม่ได้

ยังมีข่าวไม่ดีจากพระที่ปฏิบัติผิดพระธรรมวินัย ทำให้บางคนที่ไม่เข้าใจหลักธรรมและพระวินัยของสงฆ์อย่างแท้จริง เสื่อมศรัทธาในศาสนาถึงขนาดชักชวนกันให้เลิกบริจาคให้วัด ถ้าเป็นเช่นนั้นกันมากๆ วัดที่ดีๆ จะไม่มีงบมาบำรุงหรือบริการหรือเทศน์สอนชุมชน จริยธรรมของคนในสังคมยุคหน้าจะเสื่อมลง สังคมไทยจึงไม่ควรมองอะไรเป็นมุมลบมุมเดียว แล้วปฏิเสธการดำรงอยู่ของวัด แต่ต้องมองเป็นภาพใหญ่ที่มีผลกระทบต่อลูกหลานของเราในอนาคต และหันกลับมาใช้ปัญญาที่จะเลือก รวมทั้งบริจาคให้วัดดีๆ ที่มีอยู่มากมายกันต่อไป

พ.อ.หญิง ฌัก ภัคคะกรณ์

อจ.ทก.สมย.วทป.

อ้างอิง

1. <https://www.bangkokbiznews.com/news/news-update/1194082>
2. <https://thestandard.co/buddhist-monks-and-money-rules/>
3. <https://themomentum.co/feature-monk-money/>